

Projekt Erasmus+

Vytvoření kvalifikačních standardů a vzdělávání pro evropské behaviorální analytiky (EuroBA)

Intelektuální výstup 5: Kvalifikační požadavky na evropského behaviorálního analytika (EuroBA-M)

2023

EuroBA – projektoví partneři

Ulsterská univerzita,
Severní Irsko (UK)

Královská univerzita v Belfastu
Centrum pro behaviorální analýzu,
Severní Irsko (UK)

Masarykova univerzita,
Institut pro výzkum inkluzivního vzdělávání,
Česká republika

Erasmova univerzita, Škola společenských a
behaviorálních věd,
Nizozemsko

NeuroHero,
Dublin,
Irsko

Panteionská univerzita,
Laboratoř experimentální a aplikované
behaviorální analýzy,
Řecko

Stockholmská univerzita,
Švédsko

Evropský institut pro výzkum lidského chování,
Itálie

Vzdělávání rodičů jako terapeutů autistických dětí,
Belfast (UK)

Popis projektu

Tento projekt je výsledkem mezinárodní spolupráce partnerských institucí ze Spojeného království, České republiky, Nizozemska, Irska, Řecka, Švédska a Itálie. Podílela se na něm též profesní poradní skupina složená z dalších 15 evropských zemí, aby bylo zajištěno, že standardy a kompetence definované v projektu budou akceptovatelné v co nejvyšším počtu evropských zemí.

Obecným cílem projektu je napomoci zavedení jednotné certifikace behaviorálních analytiků ve všech evropských zemích. Profese behaviorálního analytika vznikla na začátku sedmdesátých let minulého století ve Spojených státech (Carr, 2011; Hughes a Shook, 2007). V Evropské unii však dosud neexistuje formální rámec pro uznávání této kvalifikace. K dosažení toho, aby měli behaviorální analytici v celé EU srovnatelné znalosti, dovednosti, odpovědnost a samostatnost je třeba jasně definovat jejich kompetence.

Tento projekt má šest intelektuálních výstupů (IO). 1. intelektuální výstup (IO1) je zaměřený na profesionální standardy v souladu s Evropským rámcem kvalifikací (EQF). V IO2 popisujeme vývoj kvalifikace behaviorálního analytika v šesti zemích zapojených do EQF. IO3 poskytuje podrobný slovník relevantních pojmů v jazycích partnerských zemí. V IO4 jsou uvedeny kvalifikační požadavky na evropské behaviorální techniky (EuroBA-T), v IO5 kvalifikační požadavky na evropské behaviorální analytiku (EuroBA-M) a IO6 poskytuje úvod do online kurzu v jazycích partnerských zemí.

<u>Úvod</u>	4
<u>Nutnost prověřování odborné kvalifikace behaviorálních analytiků</u>	4
<u>Vývoj aplikované behaviorální analýzy v Evropě</u>	6
<u>Současný stav aplikované behaviorální analýzy v Evropě</u>	7
<u>Sjednocení kvalifikačních požadavků na EuroBA-M</u>	7
<u>Vytváření studijních programů aplikované behaviorální analýzy na vysokých školách</u>	9
<u>Odborná kvalifikace na úrovni EuroBA-M</u>	9
<u>Tabulka 2: Kvalifikační požadavky na evropského behaviorálního analytika na magisterské úrovni</u>	9
<u>Literatura</u>	14

Úvod

Účel předkládaného dokumentu **Kvalifikační požadavky na evropské behaviorální analytiky (EuroBA)** je trojí¹. Za prvé přináší stručný přehled vývoje behaviorální analýzy,

¹ K pochopení tohoto dokumentu ve vztahu k Evropskému rámci kvalifikací (EQF, 2008) je třeba obeznámit se s intelektuálním výstupem (IO) 1: *Standardizace kvalifikačních požadavků na EuroBA v souladu s EQF*.

jehož cílem je poukázat na nutnost prověření odborné kvalifikace behaviorálních analytiků v Evropě. Za druhé poskytuje návod, jak na vysokých školách v Evropě i jinde ve světě vytvářet studijní programy pro behaviorální analytiku. Za třetí pak tento dokument definuje základní, nezbytné kvalifikační předpoklady v podobě znalostí, dovedností a schopností, které musí behaviorální analytik splňovat, aby mu mohla být udělena profesní certifikace.

Nutnost prověření odborné kvalifikace behaviorálních analytiků

Cílem aplikované behaviorální analýzy (ABA) je zlepšovat u lidí kvalitu života praktickým uplatňováním principů operantního chování, jak je odhalila behaviorální analýza. ABA se přitom zaměřuje na sociálně významné typy chování v nejrůznějších oblastech lidské činnosti, jako je ekologická udržitelnost, bezpečnost práce, resocializace drogově závislých, vzdělávání, sport, péče o pacienty s demencí, sociální spravedlnost nebo zdraví a relaxace (Heward a kol., 2022). Jednou z oblastí, v níž ABA dosáhla obzvláště významných výsledků, je podpora lidí s poruchami autistického spektra (BACB, 2018a).

Počátky aplikované behaviorální analýzy sahají do doby před více než sto lety (Watson, 1913; Skinner, 1953). Tento vědecký obor vychází jednak z psychologie učení a jednak z filozofického směru označovaného jako pragmatismus (viz Heward a kol., 2022). V šedesátých letech minulého století dalo hnutí za občanská práva a za práva lidí s postižením ve Spojených státech i dalších zemích impuls k zavírání ústavů pro “mentálně a fyzicky postižené” (Governors Council on Developmental Disabilities, 2022). V roce 1968 formulovali Baer, Wolf a Risley “první formální definici aplikované behaviorální analýzy” (Heward a kol., 2022, s. 328). Zdůrazňují v ní, že se ABA zaměřuje na sociálně významné typy chování v přirozeném prostředí, následkem čehož pronikly do zkoumání chování, do té doby vyhrazeného humanitním oborům, metody používané v přírodních vědách. Byla publikována řada studií, které popisují úspěšné použití behaviorálních intervencí u mladých lidí s autismem. Díky praktickému použití objevů, k nimž behaviorální analýza dospěla, se podařilo výrazně zlepšit život klientů, naučit je dovednosti potřebné k samostatnému životu a pomoci jim zapojit se do komunitních aktivit, získat práci a celkově zvýšit kvalitu svého života (Green, 2019; Johnston, 2018; Larsson, 2013). Aplikovaná behaviorální analýza se začala rychle rozvíjet a vzrostla poptávka po behaviorálních intervencích, což však mělo i svou stinnou stránku (Garner a kol., 2022). Jedním z problémů spojených se stoupající poptávkou po službách behaviorálních analytiků byl nedostatek odborníků, kteří by byli v ABA patřičně vyškoleni (Fennell a Dillenburger, 2018). V důsledku toho začali provozovat soukromou praxi nebo pracovat ve státních institucích behaviorální analytici, kteří neměli dostatečné vzdělání (chyběly jim znalosti, dovednosti a zkušenosti nutné k výkonu tohoto povolání) ani nebyli vázáni žádným etickým kodexem, jenž by určoval pravidla jejich profesního chování. Není proto nijak překvapivé, že se špatně provedené modifikace chování začaly stávat předmětem žalob a oprávněné kritiky (Leaf a kol., 2022). Hrozilo, že pokud nebudou podniknuty rázné kroky, utrpí celá aplikovaná behaviorální analýza (Keenan a Dillenburger, 2020; Leaf a kol., 2021; Morris, 2009), a to k velké škodě těch, kdo pomoc

behaviorálních analytiků potřebují nejvíc (National Council for Severe Autism, 2022; Skolnik, 2022).

Časem bylo zcela zřejmé, že je třeba profesi behaviorálního analytika regulovat. Prvním krokem k naplnění tohoto záměru bylo založení pracovní skupiny (nejprve ve státě Florida), která stanovila obsah studijního programu, jehož absolvování bude podmínkou k udělení certifikace na třech různých úrovních (bakalář, magistr a doktor), a jasně definovala etické zásady, které jsou tito odborníci povinni dodržovat (Hughes a Shook, 2007). V roce 1998 byl ve Spojených státech založen Výbor pro certifikaci behaviorálních analytiků (Behavior Analyst Certification Board, BACB, 2018b) s posláním regulovat povolání behaviorálního analytika ve všech amerických státech. K udělení certifikace BACB (tj. behaviorální analytik certifikovaný Výborem, Board Certified Behavior Analyst, BCBA) je nutné, aby se student účastnil určitého počtu hodin výuky, vykonal předepsanou praxi pod odborným dohledem a složil podrobnou zkoušku (viz tab. 1, která uvádí obsah magisterského studijního programu). Podmínky pro certifikaci jsou aktualizovány vždy po pěti letech, kdy se k nim vyjadřují všichni odborníci v oboru (tj. všichni BCBA). Nyní, v roce 2023, vydává BACB tento Tasklist popáté.

Schválený studijní program (Verified Course Sequens, VCS; viz ABAI, 2022) vyučuje vedoucí programu a další učitelé, všichni s příslušnou akademickou hodností. Kromě teoretické výuky musí studenti absolvovat též určitý počet hodin praxe pod vedením kvalifikovaného behaviorálního analytika. Po udělení certifikace pak dokládají udržení svých kvalifikačních předpokladů získáváním kreditů zvaných CEU.

V roce 2022 nabízelo ve Spojených státech magisterský studijní program odpovídající standardům Mezinárodní asociace pro aplikovanou behaviorální analýzu (Association for Behavior Analysis-International, ABAI) celkem 517 vysokých škol (ABAI, 2022). Certifikace BCBA je uznávána ve všech amerických státech, ale ve více než polovině států byla zavedena i licence pro behaviorální analytiku (LBA). Tab. 1 uvádí obsah magisterského studijního programu schválený ABAI.

Tabulka 1: *Obsah magisterského studijního programu ABA (BACB Tasklist, 4. vydání) (BACB, 2018b)*

Obsah kurzu	Hodiny
Etický kodex a zásady profesionálního chování	45
Klíčové pojmy a principy používané v ABA	45

Měření chování a experimentální analýza získaných dat	25
Analytické metody: experimentální designy	20
Hodnocení chování: výběr a definování cílového chování	30
Základní principy modifikace chování a konkrétní metody behaviorální intervence	45
Na co dbát při modifikaci chování	10
Intervenční programy	10
Provádění a průběžné hodnocení intervenčních programů	10
Nepředepsaný obsah	30
CELKEM	270

Vývoj aplikované behaviorální analýzy v Evropě

V Evropě a ostatních státech světa trvalo rozšíření aplikované behaviorální analýzy mnohem déle než ve Spojených státech. Zájem o aplikovanou behaviorální analýzu se projevil nejprve ve Spojeném království (v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století), patrně alespoň zčásti proto, že zde neexistovala jazyková bariéra (Arntzen a Pellon, 2021; Keenan a kol., 2014; Kelly a kol., 2018). Devadesátá léta přinesla prudký rozvoj aplikované behaviorální analýzy v Evropě, zejména z podnětu rodičů dětí s PAS (Yell a Drasgow, 2000; Keenan, Kerr a Dillenburger, 2000; Kingsdorf a Pančocha, 2023), ale podíleli se na něm též odborníci z praxe a z akademické sféry, kteří si byli vědomi jejího přínosu pro autistické děti (Eikeseth a kol., 2007; Eikeseth a kol., 2012; Eldevik a kol., 2012; Eldevik a kol., 2020; Howlin a kol., 2004, 2014). Narůstala poptávka po službách behaviorálních analytiků a na vysokých školách se začaly otevírat studijní programy odpovídající požadavkům kladeným BACB na obsah kurzů, kompetenci vyučujících a etické zásady (Hughes a Shook, 2007).

První evropský studijní program ABA zahájili společně roku 2001 behaviorální analytici ze Spojeného království a z Irska (Hughes a Shook, 2007). První univerzitní magisterský program splňující kritéria BACB byl schválen v roce 2003 na Bangorské univerzitě ve Walesu. V roce 2007 už byl magisterský studijní program ABA schválen na 16 vysokých školách v 11 evropských zemích a v roce 2018 na 34 vysokých školách v 19 zemích Evropy (Martin a Carr, 2020). V roce 2022 existovalo v Evropě 58 vysokých škol v 16 zemích, které nabízely magisterský studijní program schválený Mezinárodní asociací pro behaviorální analýzu (Association for Behavior Analysis International, ABAI), přičemž v některých zemích je možné studovat i doktorský program. Tento vývoj jasně dokládá, že je nezbytné profesi behaviorálního analytika regulovat (Brodhead a kol., 2018) a vyučovat na evropských vysokých školách

Současný stav aplikované behaviorální analýzy v Evropě

V Evropě dnes existuje řada organizací sdružujících profesionální behaviorální analytiku a vysokoškolské studenty ABA. Pomineme-li organizace na národní úrovni, jsou nejdůležitější dvě celoevropské organizace. Skupina pro experimentální analýzu chování

(Experimental Analysis of Behaviour Group, EABG) byla založena roku 1963 ve Spojeném království. EABG pořádá každý druhý rok v Londýně konferenci, již organizuje Bangorská univerzita a které se účastní nejen evropští, ale i mimoevropští zájemci. Druhou z těchto organizací je Evropská asociace pro analýzu chování (European Association for Behaviour Analysis, EABA), založená roku 2001 na konferenci ABAI v Benátkách. Také EABA pořádá každý druhý rok konferenci behaviorálních analytiků; zatím poslední, desátá konference EABA se konala v Tampere ve Finsku v roce 2022. Součástí členství v EABA je předplatné recenzovaného časopisu *European Journal of Behavior Analysis* (EJOBA). V 2021 působilo v Evropě 20 organizací či skupin zaměřených na behaviorální analýzu (Arntzen a Pellon, 2021).

Stejně jako ostatní vědy se i aplikovaná behaviorální analýza neustále vyvíjí a působí na ni též měnící se situace ve světě. V souvislosti s epidemií covidu-19, válkou na Ukrajině a příchodem uprchlíků například nabyla na významu práce s klienty na dálku (Ferguson a kol., 2019) a pomoc lidem s traumatem (Dillenburger a kol., 2008; Fargas-Malet a Dillenburger, 2016; Rajaraman a kol., 2022).

Celosvětově se zvyšující nároky na behaviorální analytiku od vysokých škol vyžadují, aby nejen udržovaly vysoký standard výuky, ale také držely krok s potřebami společností, v nichž budou jejich absolventi působit. Tomu musí odpovídat podmínky pro certifikaci v jednotlivých zemích EU, protože udělování certifikací je možné jen na úrovni členských států. Z právního hlediska není možné, aby byla profese uznávána úřadem, který nesídlí v daném státě, poněvadž regulace profesí podléhá územní jurisdikci.

Jakmile je profese v nějakém státě oficiálně uznána, je možné dohodnout se na vzájemném uznávání odborné kvalifikace, jak je tomu v EU například u řady lékařských profesí, farmaceutů, veterinárních chirurgů nebo architektů. Vzájemné uznávání odborných kvalifikací v zemích EU upravuje Směrnice 2005/36/EC (Evropská komise, 2022). Dlouhodobým cílem našeho projektu je, aby certifikace prokazující splnění kvalifikačních předpokladů uvedených v tomto dokumentu behaviorálním analytikům umožnila dostat se na seznam odborníků, jejichž kvalifikace je uznávána v celé Evropě.

Sjednocení kvalifikačních požadavků na EuroBA-M

Přehled základních kvalifikačních požadavků na evropského behaviorálního analytika uvedený v tab. 2 vytvořil projektový tým ve spolupráci s odbornou poradní skupinou (PAG) (Keenan a kol., 2022). Kvalifikační požadavky schválili vybraní zástupci behaviorálních analytiků z 21 zemí a jsou uveřejněny ve čtvrtém vydání Tasklistu BACB². Podle našeho odhadu odpovídá EuroBA-M sedmé úrovni Evropského rámce kvalifikací (EQF) (podrobněji viz IO1; srov. Bohlinger, 2019; Boudier, 2008; Elken, 2015).

² Dr. Neil Martin, behaviorální analytik certifikovaný Výborem, potvrdil, že zde nejsou problémy s autorskými právy

Terminologie používaná v EQF (2008) k označení požadavků, které musí studenti splnit, aby dosáhli určité úrovně kvalifikace, vyvolala debaty a prošla následnými změnami (EQF, 2018). Zvláště se to týkalo pojmů výstupy ze vzdělávání, kvalifikační požadavky, znalosti, dovednosti a odpovědnost a samostatnost. “Zaznívá argument, že je pravděpodobné, že z některých klíčových rysů návrhu, jako je důraz na výstupy ze vzdělávání a úzké pojetí kvalifikačních požadavků, po přizpůsobení evropskému pracovnímu trhu nic nezbude” (Méhaut a Winch, 2012, s. 369). V tomto výstupu (IO5) používáme termín “kvalifikační požadavek” k označení základního okruhu znalostí, dovedností a schopností, jež by měl student po absolvování magisterského studijního programu ABA ovládat.

Úmyslně jsme se rozhodli přímo nepředepisovat jednotlivé výstupy ze vzdělávání, aby měli tvůrci studijních programů při jejich stanovování větší volnost a mohli je přizpůsobit specifickým podmínkám své země. Mohou je definovat na základě kvalifikačních požadavků, jak jsou uvedeny v tab. 2. Naším záměrem bylo, aby studijní programy odrážely kulturní rozdílnost jednotlivých zemí a napomáhaly přenositelnosti kvalifikace behaviorálního analytika v Evropě.

Kvalifikační požadavky na EuroBA-M jsou definovány pomocí terminologie používané v EQF. Některé z termínů uvedených v tab. 2 tak pocházejí přímo z EQF (2008). Definice behaviorálních pojmů uvádíme také ve slovníčku pojmů (viz IO3). Protože EQF definuje základní okruhy znalostí, dovedností a schopností, jsou tyto kategorie použity i v přehledu kvalifikačních požadavků na EuroBA-M.

Kvalifikační požadavky na EuroBA-M zahrnují základní behaviorálně analytické znalosti a dovednosti, které se týkají měření chování, experimentálních designů, metod modifikace chování a základních kroků behaviorální intervence, intervenčních programů, hodnocení chování a provádění a průběžného hodnocení intervencí, a orientaci ve filozofických, koncepčních a etických otázkách. K “měkkým” dovednostem patří například určování sociální významnosti chování nebo vnímavost ke kulturním rozdílům a schopnost se jim v případě potřeby přizpůsobit (viz Lee a kol., 2022). Význam etických kompetencí nelze u behaviorálních analytiků dost vyzdvihnout (viz Leaf a kol., 2021). Je důležité, aby si behaviorální analytici uvědomovali své schopnosti a dovednosti a rozšiřovali je, aby tak dokázali přispívat k naplňování obecných cílů Úmluvy Organizace spojených národů o právech osob se zdravotním postižením (United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, UNCRPD, 2006) a na ně navazujících evropských a mezinárodních akčních plánů na podporu práv znevýhodněných osob (EQF, 2008).

Kvalifikační požadavky na EuroBA-M poskytují evropským vysokým školám základ k vytváření většího množství magisterských studijních programů aplikované behaviorální analýzy (Roll-Pettersson a kol., 2010, 2020a, 2020b). Tyto studijní programy by měly odpovídat Národnímu rámci kvalifikací (NQF) dané země a EQF. Umožní studentům různých oborů, jako je psychologie, logopedie nebo speciální pedagogika, stát se kvalifikovanými behaviorálními analytici.

Vytváření studijních programů aplikované behaviorální analýzy na vysokých školách

Magisterské studijní programy ABA by měly studenty dostatečně připravit na dráhu praktika nebo akademického pracovníka v oboru behaviorální analýzy. Sestávají z teoretické výuky a praxe pod odborným dohledem a používá se při nich vícero způsobů posouzení dosažených vzdělávacích výsledků, jako jsou případové studie, písemné práce, písemné zkoušky (s otevřenými otázkami a/nebo otázkami s možností výběru z více odpovědí), ústní prezentace nebo diplomová práce.

Tvůrci studijních programů ABA a jejich garanti a vyučující by měli být sami absolventy magisterského nebo doktorského studia aplikované behaviorální analýzy a měli by být zaměstnanci vzdělávací instituce, která tento studijní program nabízí. Studijní programy by měly být tvořeny určitým počtem hodin teoretické výuky (např. ve škole, on-line nebo hybridní formou) a určitým počtem hodin praxe pod vedením zkušeného behaviorálního analytika.

Odborná kvalifikace na úrovni EuroBA-M

Absolvováním magisterského studia ABA získají studenti odbornou kvalifikaci k poskytování přímých behaviorálně analytických služeb v jakékoli oblasti působení (vzdělávání/školení, péče o osoby s mentálním postižením, péče o osoby s autismem, komunitní práce, sociální péče apod.) klientům jakéhokoli věku (dětmi, dospívajícím a dospělým) a bez ohledu na jejich etnický původ, náboženské vyznání či kulturní zázemí. Znalosti, dovednosti a schopnosti uvedené v tab. 2 představují základní kvalifikační předpoklady, které musí splňovat evropský behaviorální analytik, aby získal profesní certifikaci. Sjednocení těchto předpokladů umožňuje přenositelnost profese behaviorálního analytika mezi členskými státy EU, napomáhá ochraně klientů a nabízí definici etických zásad závazných pro praktiky a výzkumníky ABA.

Je důležité poznamenat, že tyto kvalifikační předpoklady ještě samy o sobě nepředstavují podmínky pro certifikaci behaviorálních analytiků. Pouze poskytují základ pro vytváření studijních programů ABA v evropských zemích, včetně terminologie převzaté z EQF. Mohou je využít také ti, kdo usilují o uznávání profese behaviorálního analytika ve své zemi.

Tabulka 2: *Kvalifikační požadavky na evropského behaviorálního analytika na magisterské úrovni*

Kvalifikační požadavky na EuroBA-M	
ZNALOSTI	
Znalosti jsou definovány jako schopnost kritického uvažování na základě komplexního chápání faktů, principů a teorií.	
Obecné znalosti	
1. Rozdíly mezi vědou, pseudovědou a antivědou; intervence založené na důkazech a intervence, které na empirických důkazech založeny nejsou	
2. Multikulturní kompetence, multikulturní diverzita, následky traumatu, vnímavost terapeuta vůči klientům	
3. Sociální významnost: sociálně významné cílové chování, sociálně přijatelné metody modifikace chování a sociálně významné výsledky behaviorální intervence	
4. Požadavky na ochranu důvěrných informací včetně požadavků na správu a uchování dat	
5. Relevantní právní předpisy upravující vzdělávání a bezpečnost a ochranu zdraví klientů	
Znalosti o aplikované behaviorální analýze	
6. Historie a filozofické základy ABA (mentalismus; predikce a kontrola proměnných; metodologický a radikální behaviorismus; selekcionismus; determinismus; empirismus; pravidlo úspornosti; pragmatismus; kontextualismus apod.)	
7. Vědecké základy experimentální analýzy chování	
8. Sedm určujících znaků aplikované behaviorální analýzy	
Znalost pojmů a principů používaných v aplikované behaviorální analýze	
9. Pojmy a principy používané v ABA	
a.	Odpověď a třída odpovědí
b.	Stimul a třída stimulů
c.	Respondentní podmiňování
d.	Operantní podmiňování
e.	Kontrola stimulem
f.	Pozitivní a negativní posilování
g.	Posilovací režimy
h.	Princip proporcionality
i.	Pozitivní a negativní trestání
j.	Nepodmíněné, podmíněné a generalizované následky
k.	Vyhasínání
l.	Motivující operace a faktory měnící momentální hodnotu následků
m.	Generalizace a udržování chování
n.	Přemost'ovací chování a stěžejní chování
o.	Behaviorální momentum
p.	Modifikace chování na základě podmíněné závislosti a pochopení zákonitosti
q.	Verbální operanty
r.	Odvozování ekvivalence stimulů
10. Etické zásady ABA	
a.	Uvědomovat si složitost etického rozhodování ve vztahu ke klientově

	důstojnosti a pocitu pohody
b.	Kriticky reflektovat profesní záležitosti, včetně etických
c.	Plánovat, aplikovat a systematicky hodnotit etické chování
d.	Kriticky monitorovat a hodnotit výsledky behaviorální intervence
e.	Znát profesní etický kodex behaviorálního analytika
11. Základní chápání odborného vzdělávání a supervize při poskytování behaviorálně analytických služeb	
Znalost experimentálních designů	
12. Pokročilá znalost jednopřípadových experimentálních designů (JED) od analytika vyžaduje, aby:	
a.	věděl, čím se JED vyznačují, např. jak souvisejí s vědou o chování; proč se provádí opakované měření a vizuální analýza chování a proč se vychází z logiky výchozích hodnot (predikce, ověřování a opakování).
b.	věděl, v čem spočívá rozdíl mezi závisle a nezávisle proměnnou.
c.	dokázal rozlišovat mezi vnitřní a vnější validitou.
d.	chápal nezbytnost experimentální kontroly.
e.	chápal, že výzkumný subjekt slouží zároveň i jako kontrola.
f.	rozlišoval mezi JED, případovými studii a skupinovými designy.
g.	znal různé druhy JED (např. reverzní, odstupňovaný, střídavý, s měnícím se kritériem).
h.	rozuměl podstatě parametrické, srovnávací a složkové analýzy.
DOVEDNOSTI	
Dovednosti jsou definovány jako vnitřní (mentální) procesy a vnější (praktické) kroky, které se uplatňují při volbě a řešení relevantních úkolů.	
Obecné dovednosti	
13. Při práci s lidmi být vnímavý k rozmanitosti klientů a dalších zúčastněných	
14. Mít ke klientům a dalším zúčastněným partnerský přístup	
15. Předávat ostatním znalosti o ABA vysvětlováním behaviorálních pojmů běžným jazykem a bez používání mentalistické terminologie	
16. Vhodným způsobem ukončovat poskytování behaviorálně analytické služby	
Dovednosti v měření chování	
17. Operativně definovat cílové chování	
18. Pozorovat a měřit četnost, topografii, intenzitu a časový rozsah a časovou lokaci chování	
19. Vytvářet grafy znázorňující naměřené hodnoty, které usnadní komunikaci s kolegy a účastníky projektu	
20. Řešit komplexní nepředvídatelné problémy na základě pravidelné vizuální analýzy hodnot graficky znázorněných vhodně zvoleným způsobem	
Dovednosti v hodnocení chování	
21. Koncipovat a aplikovat vhodné způsoby hodnocení klientova chování a na základě dostupných dat určovat, zda je nutné chování klienta modifikovat	
22. Používat metody funkčního hodnocení chování (deskriptivní hodnocení, nepřímé	

hodnocení a funkční analýzu, mapování preferencí)
23. Řešit konflikty zájmů
24. Řešit otázky jednotné a účinné intervence
Dovednosti v modifikaci chování
25. Stanovovat pozorovatelné a měřitelné cíle modifikace chování na základě výsledků hodnocení klientova chování a mapování jeho preferencí a se zvážením faktorů, jako je podpora klienta jeho okolím, nebezpečnost jeho chování nebo sociální významnost tohoto chování
26. Koncipovat a aplikovat antecedentní intervence a být připraven na případné negativní vedlejší účinky
27. Koncipovat a aplikovat intervence založené na změně následků a být připraven na případné negativní vedlejší účinky
28. Vybírat, individualizovat a aplikovat metody modifikace chování
a. Analýza úkolu
b. Tvarování
c. Řetězení
d. Promptování a upouštění od promptů
e. Pozitivní a negativní posilování
f. Poskytování podmíněných posílení
g. Učení nových dovedností
h. Výuka modelování a napodobování
i. Behaviorální smlouvy
j. Žetonové systémy
k. Premackův princip
l. Motivující operace a diskriminační stimuly
m. Dosažení plynulého výkonu v nové dovednosti
n. Přímá výuka
o. Poučení o zákonitosti
p. Výuka ekvivalence stimulů
q. Sled úkolů s vysokou pravděpodobností splnění
r. Personalizovaná výuka
s. Učení dílčích úkolů
t. Učení s využitím přirozených příležitostí
u. Diferencované posilování
v. Výuka funkční komunikace
w. Vyhasínání
x. Metody redukce chování (např. odebrání posílení, vyautování z pozitivního posilování, nadrámcová náprava)
y. Generalizace a udržování chování
29. Řešit komplexní problémy s použitím skupinového posilování
30. Řešit komplexní problémy s použitím sebeřízení a behaviorálních smluv
31. Koncipovat a aplikovat způsoby respondentního podmiňování
32. Přecházet od posilovacích režimů k přirozeně probíhajícímu posilování

33. Koncipovat a aplikovat způsoby personalizované výuky na základě potřeb klienta, jak se mění v průběhu života (např. sociální dovednosti, dovednosti ve volnočasových aktivitách, profesní dovednosti)
34. Koncipovat, aplikovat a hodnotit průběh intervencí společně s účastníky projektu
ODPOVĚDNOST A SAMOSTATNOST
Jde o schopnosti, které odborníkovi umožňují samostatně a zodpovědně při výkonu povolání uplatňovat své znalosti a dovednosti.
35. Využívat při práci rozsah svých znalostí a dovedností, uvědomovat si své silné a slabé stránky a stále se profesně rozvíjet
36. Profesionální přístup (např. profesionální zdvořilost, organizace času, vedení záznamů, odborný dohled)
37. Zodpovídat za bezpečnost a zdraví všech účastníků projektu
38. Identifikovat a řešit etické záležitosti v souladu s profesním etickým kodexem a národními etickými standardy
39. Při spolupráci s dalšími odborníky klást důraz na intervence založené na důkazech
40. Vést ostatní v souladu s organizačními zásadami behaviorálního managementu
41. Předcházet projevům diskriminace, identifikovat je a odstraňovat
42. Šířit správné informace o behaviorální analýze a identifikovat možné zdroje nepochopení (sociální média, právní a politický kontext apod.)

Literatura

- ABAI. (2022). *Association for Behavior Analysis-International (ABAI)*. Website.
<https://www.abainternational.org/>
- Arntzen, E., & Pellón, R. (2021). A view on the development and current situation of Behavior Analysis in Europe. *Behavior and Social Issues*, 30, 346–360. <https://doi.org/10.1007/s42822-021-00068-w>
- BACB. (2018a). *Behavior analysis. An overview*. Behavior Analyst Certification Board.
<https://www.youtube.com/watch?v=HnyYwWlenJg>
- BACB. (2018b). *Behavior Analyst Certification Board*. Behavior Analyst Certification Board.
<https://www.bacb.com/>
- Bohlinger, S. (2019). Ten years after: The ‘success story’ of the European qualifications framework. *Journal of Education and Work*, 32(4).
<https://doi.org/10.1080/13639080.2019.1646413>
- Bouder, A. (2008). European qualifications framework. *Journal of European Industrial Training*, 32(2/3). <https://doi.org/10.1108/03090590810861668>
- Brodhead, M. T., Cox, D. J., & Quigley, S. P. (2018). Introduction to ABA, ethics, and core ethical principles. In *Practical Ethics for Effective Treatment of Autism Spectrum Disorder*.
<https://doi.org/10.1016/b978-0-12-814098-7.00001-8>
- Carr, J. (2011). Jerry Shook and the BACB: An enduring legacy. *Newsletter of the Association for Science in Autism Treatment*, 8(4), 2–3.
- Dillenburg, K., Fargas, M., & Akhonzada, R. (2008). Coping with post-ceasefire violence. *The Journal of Behavior Analysis of Offender and Victim Treatment and Prevention*, 1(1), 98–114. <https://doi.org/10.1037/h0100437>
- Eikeseth, S., Klintwall, L., Jahr, E., & Karlsson, P. (2012). Outcome for Children with Autism Receiving Early and Intensive Behavioral Intervention in Mainstream Preschool and Kindergarten Settings. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 6(2), 829–835.
- Eikeseth, S., Smith, T., Jahr, E., & Eldevik, S. (2007). Outcome for Children With Autism Who Began Intensive Behavioral Treatment Between Ages 4 and 7 A Comparison Controlled Study. *Behavior Modification*, 31(3), 264–278. <https://doi-org.ezp.sub.su.se/10.1177/0145445506291396>
- Eldevik, S., Hastings, R., Jahr, E., & Hughes, J. (2012). Outcomes of Behavioral Intervention for Children with Autism in Mainstream Pre-School Settings. *Journal of Autism & Developmental Disorders*, 42(2), 210–220. <https://doi-org.ezp.sub.su.se/10.1007/s10803-011-1234-9>
- Eldevik, S., Titlestad, K. B., Aarlie, H., & Tønnesen, R. (2020). Community Implementation of Early Behavioral Intervention: Higher Intensity Gives Better Outcome. *European Journal of Behavior Analysis*, 21(1), 92–109. <https://doi-org.ezp.sub.su.se/10.1080/15021149.2019.1629781>
- Elken, M. (2015). Developing policy instruments for education in the EU: The European Qualifications Framework for lifelong learning. *International Journal of Lifelong Education*, 34(6). <https://doi.org/10.1080/02601370.2015.1103795>

- EQF. (2008). The European Qualifications Framework. *European Commission*.
<https://europa.eu/europass/en/european-qualifications-framework-eqf>
- European Commission. (2022). *Recognition of professional qualifications in practice*. EU.
https://single-market-economy.ec.europa.eu/single-market/single-market-services/free-movement-professionals/recognition-professional-qualifications-practice_en
- Fargas-Malet, M., & Dillenburger, K. (2016). Intergenerational transmission of conflict-related trauma in Northern Ireland: A behavior analytic approach. *Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma*, 25(4), 436–454. <https://doi.org/10.1080/10926771.2015.1107172>
- Fennell, B., & Dillenburger, K. (2018). Applied behaviour analysis: What do teachers of students with autism spectrum disorder know. *International Journal of Educational Research*, 87, 110–118. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2016.06.012>
- Ferguson, J., Craig, E. A., Dounavi, K. (2019). Telehealth as a Model for Providing Behaviour Analytic Interventions to Individuals with Autism Spectrum Disorder: A Systematic Review. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 49:582–616
<https://doi.org/10.1007/s10803-018-3724-5>
- Garner, J., Peal, A., Klapatch-Totsch, J., & Gamba, J. (2022). Exploitation, freedom, and coercion: The integration of Applied Behavior Analysis in a capitalist system. *Behavior and Social Issues*. <https://doi.org/10.1007/s42822-022-00100-7>
- Governors Council on Developmental Disabilities. (2022). *Parallels in time a history of developmental disabilities; Department of Administration; Governors Council on Developmental Disabilities*. Department of Administration.
<https://mn.gov/mnddc/parallels2/video-index.html>
- Green, G. (2019). *The history of ABA w/ Dr. Gina Green (Episode 100)*. ABA Inside Track.
<https://www.youtube.com/watch?v=N5XuRYPBHNU>
- Heward, W. (2012, February). *Applied Behavior Analysis ABA*.
<https://www.youtube.com/watch?v=vT73KEwVAX0>
- Heward, W. L., Critchfield, T. S., Reed, D. D., Detrich, R., & Kimball, J. W. (2022). ABA from A to Z: Behavior science applied to 350 domains of socially significant behavior. *Perspectives on Behavior Science*, 45(2), 327–359. <https://doi.org/10.1007/s40614-022-00336-z>
- Howlin, P., Goode, S., Hutton, J., & Rutter, M. (2004). Adult outcome for children with autism. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(2), 212-229.
- Howlin, P., Savage, S., Moss, P., Tempier, A., & Rutter, M. (2014). Cognitive and language skills in adults with autism: A 40-year follow-up. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 55(1), 49–58.
- Hughes, C. J., & Shook, G. L. (2007). Training and certification of behaviour analysts in Europe: Past, present, and future challenges. *European Journal of Behavior Analysis*, 8(2), 239–249.
- Johnston, J. (2018). *Jim Johnston on the history of ABA (Session 8)*. The Behavioral Observations Podcast. <https://www.youtube.com/watch?v=mLImvAXiK7g>
- Keenan, M., Dillenburger, K., Konrad, M.-H., Debetencourt, N., Vuksan, R., Kourea, L., Pancocha, K., Kingsdorf, S., Brandtberg, H. J., Ozkan, N., Abdelnour, H., Da Costa-Meranda, M., Schuldt, S., Mellon, R., Herman, A., Tennyson, A., Ayvazo, S., Moderato, P., Attard, N., ... Gallagher, S. (2022). Professional Development of Behavior Analysts in Europe: A

- Snapshot for 21 Countries. *Behavior Analysis in Practice*, 1–21.
<https://doi.org/10.1007/s40617-022-00754-0>
- Keenan, M., Kerr, K. P., & Dillenburger, K. (2000). *Parents education as autism therapists*. Jessica Kingsley Publishers.
- Kelly, M. P., Martin, N., Dillenburger, K., Kelly, A. N., & Miller, M. M. (2018). Spreading the news: History, successes, challenges and the ethics of effective dissemination. *Behavior Analysis in Practice*, 12, 440–451. <https://doi.org/10.1007/s40617-018-0238-8>
- Kingsdorf, S. & Pancocha, K. (2023) Learning from the Czech Republic’s experiences with growing applied behavior analysis services for children with autism, *European Journal of Behavior Analysis*, DOI: [10.1080/15021149.2022.2164827](https://doi.org/10.1080/15021149.2022.2164827)
- Larsson, E. v. (2013). Is Applied Behavior Analysis (ABA) and Early Intensive Behavioral Intervention (EIBI) an effective treatment for Autism? A cumulative review of impartial reports. *Autism*, 120 (5), 1162–1182. <https://doi.org/10.1542/peds.2007-2362>.
- Leaf, J. B., Cihon, J. H., Ferguson, J. L., Milne, C. M., Leaf, R., & McEachin, J. (2021). Advances in Our Understanding of Behavioral Intervention: 1980 to 2020 for Individuals Diagnosed with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism & Developmental Disorders*, 51(12), 4395–4410. <https://doi-org.ezp.sub.su.se/10.1007/s10803-020-04481-9>
- Leaf, J. B., Cihon, J. H., Leaf, R., McEachin, J., Liu, N., Russell, N., Unumb, L., Shapiro, S., & Khosrowshahi, D. (2022). Concerns About ABA-Based Intervention: An Evaluation and Recommendations. In *Journal of Autism and Developmental Disorders*.
<https://doi.org/10.1007/s10803-021-05137-y>
- Lee, J. D., Meadan, H., & Oyunbaatar, E. (2022). Parent peer coaching program: A cascading intervention for parents of children with autism in Mongolia. *Autism*, 26(8), 1999–2014.
- Martin, N. T., & Carr, J. E. (2020). Training and certification of behaviour analysts in Europe. *European Journal of Behavior Analysis*, 21(1), 9–19.
<https://doi.org/10.1080/15021149.2019.1596653>
- Milton, D. (2012). The normalisation agenda and the psycho-emotional disablement of autistic people. *Autonomy, the Critical Journal of Interdisciplinary Autism Studies*, 1(1).
- National Council for Severe Autism. (2022). *Autism: The nightmare of life without sleep*.
<https://www.ncsautism.org/blog/autism-the-nightmare-of-life-without-sleep?fbclid=IwAR0DWbdZ2XxRW02yo5f54w4sVTcuqCuZa2cOcZgngMlMe-P1qwxPc0o-BKU>.
- Rajaraman, A., Austin, J. L., Gover, H. C., Cammilleri, A. P., Donnelly, D. R., & Hanley, G. P. (2022). Toward trauma-informed applications of behavior analysis. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 55(1). <https://doi.org/10.1002/jaba.881>
- Roll-Pettersson, L., Ala’i-Rosales, S., Keenan, M., & Dillenburger, K. (2010). Teaching and learning technologies in Higher Education: Applied behaviour analysis and autism; “Necessity is the mother of invention. *European Journal of Behavior Analysis*, 11(2), 247–259. <https://doi.org/10.1080/15021149.2010.11434349>
- Roll-Pettersson, L., Dillenburger, K., Keenan, M., Alai-Rosales, S., & Sigurdardottir, Z. G. (2020a). Higher education, behaviour analysis, and autism: Time for coalescence. *European Journal of Behavior Analysis*, 21(1). <https://doi.org/10.1080/15021149.2020.1760472>

- Roll-Pettersson, L., Gena, A., Eldevik, S., Moderato, P., Sigurdardottir, Z. G., Dillenburger, K., Keenan, M., & Ala'i-Rosales, S. (2020b). Higher education and behavior analysis in Europe: creating a unified approach for the training of autism professionals. *European Journal of Behavior Analysis*, 21(1). <https://doi.org/10.1080/15021149.2020.1758990>
- Skinner, B. F. (1953). Operant behavior. *Science and Human Behavior*. <https://doi.org/10.3390/ijerph8093528>
- Skolnik, J. (2022). *Severe autism kills. Families in crisis, lives in danger*. Kindle Edition. Independently published.
- UNCRPD. (2006). *United Nations convention for persons with disabilities*. United Nations. <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>
- Yell, M. L., & Drasgow, E. (2000). Litigating a free appropriate public education: The Lovaas hearings and cases. *The Journal of Special Education*, 33(4), 205. doi:<https://doi.org/10.1177/002246690003300403>